नेपालको इतिहास
HISTORY
OF
NEPAL
लोकसेवा PDF नोटहरू
@लोकसेवा साथी

लोकसेवा साथी

20 81

LOKSEWA SATHI

नेपालको इतिहास
History of Nepal

→ धर्मशास्त्र तथा पुराणहरूमा नेपाललाई अत्यन्त प्राचिन राष्ट्र वर्णन गरिएको

→ बुटवलको टिनाउ क्षेत्रमा फेला परेको रामपिथेकसको अवशेषबाट नेपालमा १ करोड बर्ष भन्दा पहिला मानव बसोबास भएको पुष्टि हुन्छ ।

→ सर्वप्रथम नेपाल शब्दको प्रयोग 'अथर्व परिशिष्ट' मा भएको पाइन्छ ।

→ नेपालका शिलालेखमा भने नेपाल शब्दको पहिलो प्रयोग वि.स. ५६६ को टिष्टुङ (मकवानपुर) अभिलेखमा भएको पाइन्छ ।

→ नेपाललाई

		विश्वको राजा
सत्य युगमा	– सत्यमावती	(ययति)
त्रेता युगमा	– तपोवन	(रामचन्द्र)
द्वापर युगमा	– मुक्ति सोपान	(युधिष्ठिर)
कलि युगमा	– नेपाल	(भोजराज)

→ नेपालको इतिहासलाई ३ वटा कालखण्डमा विभाजन गरी अध्ययन गरिन्छ ।

१. प्राचिन काल : नेपाल उपत्यकाको उत्पत्ति देखि वि.स. ९३६

२. मध्य काल : वि.स ९३६ देखि वि.स. १८२५ सम्म

३. आधुनिक काल : वि.स. १८२५ देखि हालसम्मको समय

[0 – ९३६ – १८२५ – N]

प्राचिन काल

१. गोपाल वंश

→ नेपालमा सासन गर्ने पहिलो वंश

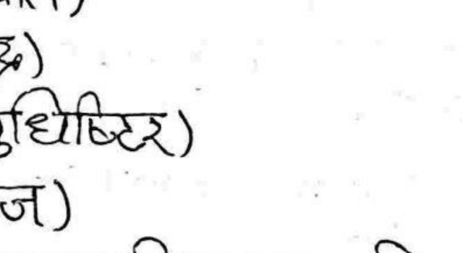

→ गोपालहरू 'निप' जातिका थिए

→ मुख्य पेशा – गाइपालन

→ शासन केन्द्र – मातातिर्थ (काठमाण्डौं)

→ पहिलो राजा – भुमि गुप्त (भुक्तमान) । धर्माकर

लोकसेवा साथी

→ अन्तिम राजा - यक्ष गुप्त (जीतगुप्त)
→ इतिहासकार राइटका अनुसार ८ जना गोपालवंशी राजाले ५२१ बर्ष शासन गरेका थिए।
→ पशुपतिको ज्योतिर्लिङ्ग गोपालहरूको पालामा प्राप्त भएको
→ नेपालको पहिलो वंशावली भनेर गोपालवंशीलाई चिनिन्छ (राजा जयस्थिति मल्लको पालामा तयार गरीएको)

२. आभिर वंश / अहिर वंश

→ दक्षिण भारतबाट नेपालमा प्रवेश गरेका वंश
→ यिनिहरूलाई महिषपाल भनेर पनि चिनिन्छ।
→ मुख्य पेशा - भैंसीपालन, जाति - निप
→ इतिहासकार कर्क पेट्रिकका अनुसार ३ जना आभिर वंशीले १११ वर्ष शासन गरेका थिए।
→ वर सिंह, जय सिंह र भुवन सिंह
→ शासन केन्द्र - मातातिर्थ
→ आभिरहरू राजपुत ग्वालाहरू थिए।

३. किरात काल

→ नेपालमा व्यवस्थित राजतन्त्रको सुरुवात भएको काल
→ वंश - हाङ
→ शासन सञ्चालन आधार - मुन्धुम (पेलन)
→ शासन केन्द्र - गोकर्ण (२८ औं राजा बटुकले शासन केन्द्र शंखमूलमा सारेका थिए)
↓ पटुक
→ पहिलो राजा - यलम्बर
→ अन्तिम राजा - गस्ती
→ इतिहासकार राइटका अनुसार २९ किराति राजाले १११८ बर्ष शासन गरेका थिए
→ हुमति - छैठौं किराति राजा हुमतिको पालामा महाभारतको युद्ध भएको थियो।
→ जितेदास्ती - सातौं किराति राजा जितेदास्तीको पालामा गौतम बुद्ध काठमाण्डौं गएका थिए।
→ स्थुंको - चौधौं किराति राजा स्थुंकोका पालामा भारतीय सम्राट अशोक नेपाल आएका थिए।

लोकसेवा साथी

→ संम्रात अशोकले खडा गर्न लगाएको स्तम्भ -अशोक स्तम्भ
(६.५ मि./२१.४ फिट) (इ.पू. २४९)

→ सम्रात अशोक नेपाल आउदा आफ्नो छोरी चारुमतिलाई पनि सँगै लिएर आएका थिए।

→ संम्रात अशोकले आफ्नो छोरी चारुमतिको विवाह देवपालसँग गर्दिएर एक्लै भारत फर्केका थिए।

→ किरातहरूले पशुपतिनाथलाई किरातेश्वर भनेर आराधाना गर्दथे।

→ किरातहरूले शिवलाई -पारोहाङ र
पार्वतीलाई - सुम्निमा भन्दथे

→ पशुपतिमा रहेको नेपालको सबैभन्दा पुरानो मुर्ति 'विरुपाक्षको मुर्ति' किरात कालमा नै निर्माण भएको मानिन्छ।

→ प्रथम किरात राजा यलम्बरको पुर्ण कदको शालिक संखुवासभा जिल्लामा रहेको छ।

→ नेपालको सबैभन्दा पहिलो पर्यटक - सम्रात अशोक

४ लिच्छवि काल

→ नेपालमा लिच्छविको आगमन भारतको बैसालीबाट भएको
↓ मुज्फफरपुर जिल्ला

→ वंश - सूर्य वंश

→ संस्थापक/आदिपुरुष - सुपुष्प

→ राजकिय भाषा - संस्कृत

→ प्रथम राजा - जयदेव प्रथम

→ अन्तिम राजा - जयकामदेव (जयदेव तृतिय)

→ लिच्छवि काललाई नेपालको स्वर्णयुग पनि भनिन्छ।

→ केहि लिच्छविकालिन शब्दावलिहरू

ग्राम - सानो गाउँ
तल - ठुलो गाउँ
द्रङ - शहर
बिषय - जिल्ला
पौर - केन्द्रमा बस्ने जनता
जानपद - प्रान्तमा बस्ने जनता
बणिक - साधारण व्यापारी
सार्थवाह - व्यापारिक नेता
तिलमक - कुलो

लोकसेवा साथी

अग्रहार - शैक्षिक संस्थाले कर तिर्नु नपर्ने गरी छुट्याइएको भुमि
मानिका - घिउ, चामल, तेल आदि मापन गर्न प्रयोग गरिने एकाई
पञ्चापराध - चोरी, हत्या, परस्त्रीहरण, राजद्रोह र यसमा सघाउने

→ लिच्छविकालिन ४ अधिकरणहरू

कुथेर - राजस्वसम्बन्धि कार्य गर्ने निकाय
माप्चोक - विवाह र सम्बन्ध विच्छेद सम्बन्धि काम गर्ने निकाय
लिंग्वल - यातायत तथा सिन्चाई सम्बन्धि कार्य गर्ने निकाय
सुल्ली - पञ्चअपराध सम्बन्धि बिषय हेर्ने निकाय

→ लिच्छविकालिन पदहरू

महासामन्त - प्रधानमन्त्री (महाअमात्य)
अमात्य - मन्त्री, कुमार अमात्य - सहायक मन्त्री
महासर्वदण्डनायक - प्रधान न्यायाधीस
मलावलाध्यक्ष - प्रधान सेनापति
भटनायक - सेनाध्यक्ष
भट - सिपाही
प्रसादाधिकृत - कार्यालय प्रमुख
प्रधान - गाउँ प्रमुख
महाप्रतिहार - राजदरबार हेर्ने प्रमुख (दौवारिक।द्वारे)
विषयपति - जिल्ला प्रमुख
कोट्टपाल - किल्ला प्रमुख
गुल्म।गौल्मिक - प्रहरी चोकी प्रमुख
चाटभाट - प्रहरी कर्मचारी

→ अन्य अधिकरण (कार्यलय) हरू

अन्तरासन।परमासन - न्यायिक निर्णय दिनका लागि बस्ने राजा सहितको सभा
पाञ्चाली - गाउँको मुद्दा मामिला र विकास निर्माणको काम गर्ने अड्डा
पश्चिमाधीकरण - धार्मिक विवादहरूको छिनोफानो गर्ने निकाय
भट्टाधीकरण - वर्णशंकरको अवस्थाले सामाजिक विचलन नआओस भनि काम गर्ने निकाय।
पूर्वाधीकरण - राजदरबार भित्रको आर्थिक गतिविधि हेर्ने निकाय

लोकसेवा साथी

लिङ्ग्वल – देवानी किसिमका मुद्दाहरू हेर्ने अड्डा

→ <u>लिच्छविकालिन करहरू</u>

भाग कर – कृषि उत्पादन ← ⎫
भोग कर – पशुपालनमा ← ⎬ (त्रिकर)
कर – वाणिज्यमा ← ⎭
चैल कर – कपडामा
तैल कर – तेलमा
सिंकर – काठ/दाउरामा
सुकर – सुंगुरमा
मल्लकर – भैंसीमा
पलाण्डु कर – प्याजमा
आपण कर – पसलमा
मल्लयुद्ध/गोयुद्ध कर – मनोरञ्जनमा

→ <u>प्रमुख लिच्छवि राजाहरू</u>

(I) <u>मानदेव</u>

- राजा धर्मदेव र रानी राज्यवतीको छोरा
- यिनको छोराको नाम महीदेव थियो
- शासन अवधि – वि.स ५२१ देखि वि.स ५६२ सम्म
- सर्वप्रथम शिलालेखको स्थापना गर्ने राजा
- नेपालको पहिलो प्रमाणिक राजा
- नाग र वासुकीको पुजा गर्ने चलन चलाउने राजा
- चागुनारायण र मानगृहको स्थापना गर्ने राजा
- 'मानांक' मुद्रा प्रचलनमा ल्याउने राजा
- गोकर्णमा बस्ती बसाउने राजा

(II) <u>वसन्तदेव</u>

- नेपालमा द्वैध शासन शासन सुरुवात गर्ने राजा
- शिलालेखमा 'स्वस्ति नेपालभ्य' लेख्ने राजा
- स्वस्ति नेपालभ्य भनेको 'नेपालको भलो होस्'

लोकसेवा साथी

(III) अंशुवर्मा (सिवदेवको भान्जा)

- यिनि ठकुरी वंशका थिए
- सर्वप्रथम महाराधिराज उपाधि पाउने राजा
- महासामन्त । कइलाभिमानि आदिको पदवि पाउने राजा
- युवराजको घोषणा गर्ने चलन चलाउने राजा
- पशुपतिलाई राज मान्यता दिने राजा
- गुप्त सम्बतको चलन चलाउने राजा
- हिन्दु तथा बौद्ध दुवै धर्म मान्ने राजा
- कैलाशकुट भवन निर्माण गर्ने राजा
- बालकको सालनाल काट्ने चलन चलाउने राजा
- नेपालको इतिहासमा आदर्श शासक भनेर चिनिने राजा
- अंशुवर्माकी छोरी भृकुटीको अर्को नाम हरिततारा हो
- भृकुटीको बिवाह तिब्बतमा भएको (स्रङ्चन गम्पोसँग)
- भृकुटीको तिब्बति नाम – ठिन्चुङ
- 'शब्द विद्या' ग्रन्थको लेखक
- बोधिसत्वको अवतार मानिने (पञ्चाली प्रथाको सुरुवात)

(IV) उदयदेव

- युवराज घोषित हुने पहिलो राजा
- तिब्बतमा शरण लिन जाने राजा

(V) नरेन्द्रदेव

- लिच्छविकालिन आकाशको पुर्ण चन्द्र भनेर चिनिने राजा
- महाराजाधिराज परमभट्टारक भनेर चिनिने राजा
- सिंहासन शब्दको सुरुवात गर्ने राजा
- झ्यालमा बुट्टा राख्ने चलन चलाउने राजा
- भोटोजात्रा, रातो मच्छिन्द्रनाथको जात्राको चलन चलाउने राजा
- रातो मच्छिन्द्रनाथको जात्रा हेर्ने पहिलो राजा - वरदेव
- भद्राधिवास निर्माण गर्ने राजा
- 'पण र पुराण' नामक मुद्रा प्रचलन ल्याउने राजा
- १ पुराण = १६ पण
- द्धुत शासनको अन्त्य

(VI) प्रचण्डदेव

- शान्ति श्री भनेर चिनिने राजा
- पशुपतिनाथ मन्दिरको स्थापना गर्ने राजा
- स्वम्भुको ज्योतिलाई ढोपि सो माथि चैत्य निर्माण गर्ने राजा

(VII) गुणकामदेव

- लक्ष्मिकामदेव भनेर चिनिने राजा
- कान्तिपुरमा मानव बस्ति बसाउने राजा
- आधुनिक काठमाण्डौका निर्माता
- कुमारीको (साक्य परिवारको कन्या) पुजा गर्ने चलन चलाउने राजा
- इन्द्रजात्रा, लाखेजात्रा, कृष्ण जात्रा, ह्निले जात्रा आदिको चलन चलाउने राजा

(५) सोमवंश

→ किरातवंश पछि शासन गर्ने वंश (अर्को शासन केन्द्रमा)
→ शासन केन्द्र - गोदावरी (ललितपुर)
→ पहिलो राजा - निमिष
→ अन्तिम राजा - भास्करवर्मा (भुमिवर्मा)
→ ६ जना राजाले ३५५ बर्ष शासन गरेका थिए।
→ गोदावरीको बाह्र बर्षे मेलाको सुरुवात निमिषले गरेका थिए
→ पशुपतिको जिर्णोद्धार गराइ पशुपतिको छानालाई स्वर्णमय र सुनको गजुर राख्ने राजा - पशुप्रक्षदेव
→ पशुपतिलाई स्वर्णमय बनाउने राजा - भास्करवर्मा

(६) सिम्रौनगढको कर्णाटक राज्य

→ कर्णाटक राज्यलाई तिरहुत राज्य, डोय राज्य आदी नामले समेत चिनिन्छ
→ राजधानी - सिम्रौनगढ (बारा)
→ डोय राज्यको स्थापना - वि. स. ११५४ मा नान्यदेव
→ अन्तिम राजा - हरिसिंहदेव
→ डोय राज्य २२९ बर्षसम्म अस्तित्वमा रहेको

लोकसेवा साथी

(VI) प्रचण्डदेव

- शान्ति श्री भनेर चिनिने राजा
- पशुपतिनाथ मन्दिरको स्थापना गर्ने राजा
- स्वम्भुको ज्योतिलाई छोपि सो माथि चैत्य निर्माण गर्ने राजा

(VII) गुणकामदेव

- लक्ष्मिकामदेव भनेर चिनिने राजा
- कान्तिपुरमा मानव बस्ति बसाउने राजा
- आधुनिक काठमाण्डौंका निर्माता
- कुमारीको (साक्य परिवारको कन्या) पुजा गर्ने चलन चलाउने राजा
- इन्द्रजात्रा, लाखेजात्रा, कृष्ण जात्रा, हिले जात्रा आदिको चलन चलाउने राजा

(५) सोमवंश

→ किरातवंश पछि शासन गर्ने वंश (अर्को शासन केन्द्रमा)
→ शासन केन्द्र - गोदावरी (ललितपुर)
→ पहिलो राजा - निमिष
→ अन्तिम राजा - भास्करवर्मा (भुमिवर्मा)
→ ६ जना राजाले ३५५ बर्ष शासन गरेका थिए।
→ गोदावरीको बाह्र बर्षे मेलाको सुरुवात निमिषले गरेका थिए
→ पशुपतीको जिर्णोद्धार गराइ पशुपतिको छानालाई स्वर्णमय र सुनको गजुर राख्ने राजा - पशुप्रेक्षदेव
→ पशुपतिलाई स्वर्णमय बनाउने राजा - भास्करवर्मा

(६) सिम्रौनगढको कर्णाटक राज्य

→ कर्णाटक राज्यलाई तिरहुत राज्य, डोय राज्य आदी नामले समेत चिनिन्छ।
→ राजधानी - सिम्रौनगढ (बारा)
→ डोय राज्यको स्थापना - वि.स. ११५४ मा नान्यदेव
→ अन्तिम राजा - हरिसिंहदेव
→ डोय राज्य २२९ बर्षसम्म अस्तित्वमा रहेको

मद्यकाल (बि.स ९३६-१८२५ सम्म)

१. मल्लकाल

→ नेपालमा मल्लहरूको आगमन भारतको कुशिनगरबाट भएको

→ शरणार्थीको रूपमा नेपाल प्रवेश गरेका

→ सर्वप्रथम गण्डकी क्षेत्रमा आएर बसोबास गरेका

→ पहिलो मल्ल राजा - अरिदेव मल्ल (वि.स. १२५८ बाट)

→ कलाको विकासमा मल्लकाललाई नेपालको स्वर्णयुग भनेर चिनिन्छ

→ केहि मल्लकालिन पद तथा निकायहरू

चौतारा - प्रधानमन्त्री
अमात्य - मन्त्री
उमरा।उमराव - सैनिक अधिकृत
✓ घरिद्वार - डँडहा टोलिको प्रमुख
✓ कोटनायक - किल्ला रक्षक
✓ टकसारी - सिक्का छाप्ने व्यक्ति
द्वारे - गाउँको झगडा हेर्ने व्यक्ति
✓ दल्पा - कुलो, नहर आदी सम्बन्धित कार्य गर्ने
✓ बिषय - जिल्ला
पञ्च थकाली - पञ्चहरूको प्रमुख
राजोपाध्याय - राजगुरु
कोटवाल - आफ्नो क्षेत्रमा शान्ति कायम गर्ने पदाधिकारी

→ प्रमुख मल्ल राजाहरू

(I) जयस्थिती मल्ल

- नेपालमा व्यावसायिक शिक्षाको सुरुवात गर्ने राजा
- विवाह पछि महिलाको थर फेरबदल्ने चलन चलाउने राजा
- अपराधिलाई शारारिक दण्डको सट्टा आर्थिक दण्ड दिने चलन
- राजपरिवारका सदस्यको मृत्युमा 'दिपक राग' बजाउने चलन
- पशुपति छेउमा लभकुशको मन्दिर निर्माण गर्ने राजा
- जग्गालाई अब्बल, दोयम, सिम र चाहार गरी चार भागमा

विभाजन गर्ने राजा
- जग्गा धनिलाई तलसिंङ र जग्गा कमाउनेलाई मोहि भन्ने चलन चलाउने राजा
- 'मानव न्याय' शास्त्रको लेखक
- सामाजिक सुधारक राजा

(II) यक्ष मल्ल
- नेपाल मण्डलेश्वर भनेर चिनिने राजा
- भक्तपुरको दत्तात्रेय मन्दिरको निर्माण गर्ने राजा
- ललितपुरको भिमनाथ मन्दिरको निर्माण गर्ने राजा
- 'संहिता पाठका' लेखक
- पशुपतिमा भट्ट थरको पुजारी राख्ने चलन चलाउने राजा
  (पहिलो भट्ट पुजारी - स्वामी शेखरानन्द
  हालका भट्ट पुजारी - विनय अडिगा)
- काठमाण्डौ उपत्यकाको राज्य विभाजन गरी छोराहरूलाई बाड्ने राजा

1. कान्तिपुर - रत्न मल्ल
   → पहिलो राजा - रत्न मल्ल [जम्मा १३ जना]
   → अन्तिम राजा - जय प्रकाश मल्ल

2. पाटन / ललितपुर - रण मल्ल
   → पहिलो राजा - रण मल्ल [जम्मा १६ जना]
   → अन्तिम राजा - तेजनरसिंह मल्ल

3. भादगाउँ / भक्तपुर - राय मल्ल
   → पहिलो राजा - राय मल्ल [जम्मा ११ जना]
   → अन्तिम राजा - रणजित मल्ल

(III) महेन्द्र मल्ल (कान्तिपुर)
- प्रजा मर्दा छाक छोड्ने राजा
- जनताको घरबाट धुवा निस्किए मात्र खाना खाने राजा
- तलेजु भवानीको निर्माण गर्ने राजा
- श्वेत विनायक जात्राको चलन चलाउने राजा
- चाँदीको मोहर प्रचलनमा ल्याउने राजा (मोहरको नाम - महेन्द्र मल्ली)
- नेपाली मुद्रालाई तिब्बतमा चलाउने राजा

विभाजन गर्ने राजा
- जग्गा धनीलाई तलसिंङ र जग्गा कमाउनेलाई मोहि भन्ने चलन चलाउने राजा
- 'मानव न्याय' शास्त्रको लेखक
- सामाजिक सुधारक राजा

(ii) यक्ष मल्ल
- नेपाल मण्डलेश्वर भनेर चिनिने राजा
- भक्तपुरको दत्तात्रेय मन्दिरको निर्माण गर्ने राजा
- ललितपुरको भिमनाथ मन्दिरको निर्माण गर्ने राजा
- 'संहिता पाठका' लेखक
- पशुपतिमा भट्ट थरको पुजारी राख्ने चलन चलाउने राजा
  [पहिलो भट्ट पुजारी - स्वामी शेखरानन्द
  हालका भट्ट पुजारी - विनय अडिगा]
- काठमाण्डौं उपत्यकाको राज्य विभाजन गरी छोराहरूलाई बाड्ने राजा

1. कान्तिपुर - रत्न मल्ल
→ पहिलो राजा - रत्न मल्ल [जम्मा १३ जना]
→ अन्तिम राजा - जय प्रकाश मल्ल

2. पाटन । ललितपुर - रण मल्ल
→ पहिलो राजा - रण मल्ल [जम्मा १६ जना]
→ अन्तिम राजा - तेजनरसिंह मल्ल

3. भादगाउँ । भक्तपुर - राय मल्ल
→ पहिलो राजा - राय मल्ल [जम्मा ११ जना]
→ अन्तिम राजा - रणजित मल्ल

(III) महेन्द्र मल्ल (कान्तिपुर)
- प्रजा मर्दा छाक छोड्ने राजा
- जनताको घरबाट धुवा निस्काए मात्र खाना खाने राजा
- तलेजु भवानीको निर्माण गर्ने राजा
- श्वेत विनायक जात्राको चलन चलाउने राजा
- चाँदीको मोहर प्रचलनमा ल्याउने राजा (मोहरको नाम - महेन्द्र मल्ली)
- नेपाली मुद्रालाई तिब्बतमा चलाउने राजा

(IV) लक्ष्मिनरसिंह मल्ल (कान्तिपुर)

- बौलह्‍या राजा भनेर चिनिने राजा
- धोबिको हातको पानी चलाउने राजा
- काष्ठमण्डलको निर्माण गर्ने राजा
- काष्ठमण्डलको अर्को नाम 'मरूसतल'
- काष्ठमण्डलको निर्माण गर्ने व्यक्ति - बिसेन

(V) प्रताप मल्ल (कान्तिपुर)

- आफ्नै बाबु लक्ष्मिनरसिंह मल्ललाई कैद गरि राजा भएका
- आफ्नो नामका अगाडी कविन्द्र लेख्ने राजा
- १५ भाषाको ज्ञाता
- मल्ल वंशका सबैभन्दा शक्तिशाली राजा
- तान्त्रिक शक्ति द्वारा काल भैरवलाई हसाउने राजा
- भारतको कुचविहारबाट डोलि भित्काई विवाह गर्ने राजा
- रानिपोखरी, दक्षिणकाली मन्दिर आदिको निर्माण गर्ने राजा
- यिनको पालादेखि राजपरिवारका सदस्यले बुढानिलकण्ठको दर्शन गर्न छोडेका
- नेपालमा दुरविनको प्रयोग गर्ने पहिलो व्यक्ति
- हरिसिद्धिको नाच हेर्दाहेर्दै मर्ने राजा
- मुद्रामा रानिको नाम उल्लेख गर्ने पहिलो मल्ल राजा
  (चारकुने मुद्रा)

(VI) योगनरेन्द्र मल्ल (पाटन)

- तमाखुमा बिष मिसाई षड्यन्त्र पुर्वक मारिने राजा
- यिनको मृत्युमा ३१ जना रानि सति गएका
- हालसम्म पनि जिवित मानिने राजा
- सैनिक बहादुरी देखाउनेलाई चुडामणी पदक दिने राजा
- 'जबसम्म मेरो शालिक माथिको चरा उडेर जाँदैन तबसम्म मलाई जिवित नै छु भनेर सम्झनु' भन्ने राजा

(VII) सिद्धिनरसिंह मल्ल (पाटन)

- छालाको मुद्रा प्रचलनमा ल्याउने राजा
- गर्मीमा पञ्चाग्नि ताप्ने र जाडोमा खुल्ला आकाशमुनि बस्ने राजा
- २१ गजुर भएको पाटनको कृष्ण मन्दिरको निर्माण गर्ने राजा (वि.स. १६९३ शिखर शैलि)

- कार्तिक नाचको चलन चलाउने राजा
- राजकाज छोरालाई सुम्पियर आफु धर्मकर्ममा लाग्ने राजा (छोरा : श्रीनिवास मल्ल जसलाई नेपालेश्वर पनि भनेर चिनिन्छ)
- गोरखाका राम शाहसँग व्यापारिक सम्बन्ध कायम गर्ने राजा

(VIII) भुपतिन्द्र मल्ल (भादगाउँ)

- कवि चुडामणी सम्राट भनेर चिनिने राजा
- न्यातपोल मन्दिरको निर्माण गर्ने राजा
- भक्तपुरको ५५ झ्याले दरबारको निर्माण गर्ने राजा
- 'उषाहरण' र 'जैमिनी भारत' का लेखक
- भैरव मन्दिरको निर्माण गर्ने राजा

(IX) जय प्रकाश मल्ल (कान्तिपुर)

- मल्लकालका अभागी राजा
- पृथ्वीनारायण शाहसँग छाता र जुत्ता माग्ने राजा
- विश्वको सबैभन्दा सानो मुद्रा 'जावा' निष्कासन गर्ने राजा (बि.स १८३८ मा)
- घोडेजात्रामा कुमारीको रथ घुमाउने चलन चलाउने राजा
- बालाजुको २१ धाराको निर्माण गर्ने राजा (२२ औं धारा रण बहादुर शाहले निर्माण गरेका हुन)
- स्वर्ण मुद्रा र असर्फि प्रयोग ल्याउने राजा

(X) रत्न मल्ल (पाटन)

- तामाको मुद्रा प्रचलनमा ल्याउने राजा
- नेपालमा मुसलमानहरूको प्रवेश रत्न मल्लको पालामा भएको

(XI) जगज्योति मल्ल (भादगाउँ)

- तलेजु भवानिसँग जुवा खेल्ने राजा
- बिस्केट जात्राको चलन चलाउने राजा
- 'हरगौरी विवाह' र 'कुञ्ज बिहारि' का लेखक
- भक्तपुरमा आदि भैरवको रथयात्रा निकाल्ने चलन चलाउने राजा

लोकसेवा साथी

(XII) जितामित्र मल्ल (भादगाउँ)

- आफ्नो नामको अगाडि सुमति लेख्ने राजा

कुन मल्ल राजा कसरी मरे ?

भुकम्पमा परि मर्ने राजा - अभय मल्ल

तिर्थ जादा बाटोमा मर्ने राजा - भुपालेन्द्र मल्ल

प्लेग रोगका कारण मर्ने राजा - भाष्कर मल्ल

तमाखुमा बिष मिसाई मारिएको राजा - योग नरेन्द्र मल्ल

हरिसिद्धिको नाच हेर्दाहेर्दै मर्ने राजा - प्रताप मल्ल

परस्त्रीसँग संसर्गको आरोपमा काटिएको राजा - विश्वजित मल्ल

(XIII) रणजीत मल्ल (भादगाउँ)

- शरणको मरण गर्नु हुदैन भन्ने मल्ल राजा
- झ्यालमा रंगिन सिसा राख्ने चलन चलाउने राजा

लोकसेवा मार्गी

आधुनिक काल (वि.स.१८२५ – हालसम्म)

गोरखा राज्यको स्थापना

कुलमण्डल खान
↓
यशो ब्रह्म शाह
↓

- नरहरी शाह (लमजुङ)
- द्रव्य शाह (गोरखा)

स्थापना : वि.स. १६१६ भाद्र २५ (लिगलिगमा प्रथम विजय)

→ गोरखामा शाह वंशको स्थापना हुनु पहिले खड्काहरूले राज्य गर्दथे।

→ गोरखाका शाह वंशी राजाहरू

१. द्रव्य शाह
२. पुरन्दर शाह
३. छत्र शाह
४. राम शाह
५. डम्बर शाह
६. कृष्ण शाह
७. रुद्र शाह
८. पृथ्वीपति शाह
९. नरभुपाल शाह
१०. पृथ्वीनारायण शाह

[द्रपुछर डकरुप नपृ]

→ सबैभन्दा लामो समय शासन गर्ने राजा – पृथ्वीपति शाह
→ सबैभन्दा छोटो समय शासन गर्ने राजा – छत्र शाह
→ माना पाथि आदिको चलन चलाउने राजा – राम शाह
→ न्याय गर्ने राजा – राम शाह

लोकसेवा सारथी

१. पृथ्वीनारायण शाह

- जन्म – बि.स. १७७९ पौष २७
- राज्यरोहन – बि.स.१७९९ (बिस वर्षको उमेर)
- बुबा – नरभुपाल शाह
- आमा – कौशल्यावती (पाल्पा)
- पृथ्वीनारायण शाहसँग उत्तराधिकारीका लागि बिबाद भएका राजकुमार – वृन्दकेशर शाह
- पृथ्वीनारायण शाहको विवाह :
  पहिलो – मकवानपुरका राजा हेमकर्ण सेनकी छोरी इन्द्रकुमारी
  दोस्रो – बनारसका राजपुत अभिमान सिंहकी छोरी नरेन्द्र लक्ष्मि सँग
- पृथ्वीनारायण शाहका गुरु – गौरेश्वर पन्त
- पृथ्वीनारायण शाहका मित – भक्तपुरका राजा रणजित मल्लका छोरा विरनरसिंह मल्ल
- पृथ्वीनारायण शाहले जाजरकोटका राजा हरि शाहसँग गंगाजीको जलमा बसि सन्धि गरेका
- पृथ्वीनारायण शाहको पालामा त्रिशक्ति भनेर चिनिने राज्यहरु – पाल्पा, तनहुँ र लमजुङ (पातल)
- नेपाल एकिकरण अगाडी गोरखालाई सर्प, लमजुङलाई गरुड र काठमाडौंलाई भ्यागुतासँग तुलना गर्ने व्यक्ति – उधोत सेन (मामा)
- नेपालमा छात्रवृत्तिको चलन चलाउने राजा
- नेपालमा राष्ट्रिय झन्डाको चलन चलाउने राजा
- सरकारी कागजातहरुमा लालमोहर लगाउने चलन चलाउने
- नुवाकोटको सात तले दरबारको निर्माण गर्ने राजा
- दिल्लीका बादशाहबाट 'बहादुर शमशेर जँग' उपाधि पाउने राजा (वि.स.१८२६)
- पृथ्वी नारायण शाहले काठमाडौंलाई नेपालको राजधानि घोषणा गरेको मिति – बि.स. १८२६ चैत १०
- मृत्यु – वि.स १८३१ माघ १ गते देविघाट, नुवाकोट (मोहन तिर्थ जुन त्रिशुलि र तादी नदीको दोभान)

→ **खान्गी प्रथा** - पृथ्वीनारायण शाहको पालामा सैनिकलाई जग्गा र आर्थिक सहायता दिने प्रथा

→ **मरवत निति** - पृथ्वीनारायण शाहको पालामा युद्धमा मारिएका सैनिकका परिवारलाई जग्गा दिने निति

→ **पृथ्वीनारायण शाहका पालाका केहि अड्डाहरु :**

ढेडमेल अड्डा - निर्माणसम्बधी काम

हुलाक अड्डा - हुलाकसम्बन्धी काम

मुन्सी खाना - परराष्ट्रसम्बन्धी काम

इलाइची कोठी - बाणिज्य सम्बन्धी काम

→ **पृथ्वीनारायण शाहले कहाँ र कहिले बिजय प्राप्त गरे ?**

नुवाकोट - बि.स. १८०१ असोज १५ (पहिलो बिजय)

मकवानपुर - बि.स. १८१९ भाद्र ६ (ससुराली राज्य)

किर्तिपुर - बि.स. १८२२ चैत ३ (धेरै धनजनको क्षति)

पहिलो आक्रमण - बि.स. १८१४ मा कालु पाण्डेको मृत्यु

दोस्रो आक्रमण - वि.स. १८२१ मा पृथ्वीनारायण शाहको भाइ शुरप्रताप शाहको आखा फुटेको

तेस्रो आक्रमण - वि.स १८२२ मा बिजय प्राप्त

काठमाडौँ - वि.स १८२५ असोज १३

ललितपुर - वि.स १८२५ असोज २४

भक्तपुर - वि.स १८२६ मंसिर १

> **खान्गी प्रथा** - पृथ्वीनारायण शाहको पालामा सैनिकलाई जग्गा र आर्थिक सहायता दिने प्रथा

> **मरवत निति** - पृथ्वीनारायण शाहको पालामा युद्धमा मारिएका सैनिकका परिवारलाई जग्गा दिने निति

> **पृथ्वीनारायण शाहका पालाका केही अड्डाहरु**

ढेडमेल अड्डा - निर्माणसम्बधी काम
डुलाक अड्डा - हुलाकसम्बन्धी काम
मुन्सी खाना - परराष्ट्रसम्बन्धी काम
इलाइची कोठी - बाणिज्य सम्बन्धी काम

> **पृथ्वीनारायण शाहले कहाँ र कहिले बिजय प्राप्त गरे?**

नुवाकोट - बि.स. १८०१ असोज १५ (पहिलो बिजय)
मकवानपुर - बि.स. १८१९ भाद्र ९ (ससुराली राज्य)
किर्तिपुर - बि.स. १८२२ चैत ३ (धेरै धनजनको क्षति)
पहिलो आक्रमण - बि.स. १८१४ मा कालु पाण्डेको मृत्यु
दोस्रो आक्रमण - बि.स. १८२१ मा पृथ्वीनारायण शाहको भाई शुरप्रताप शाहको आखा फुटेको
तेस्रो आक्रमण - बि.स १८२२ मा बिजय प्राप्त
काठमाडौँ - बि.स १८२५ असोज १३
ललितपुर - बि.स १८२५ असोज २४
भक्तपुर - बि.स १८२६ मंसिर १

लोकसेवा साथी

> पृथ्वीनारायण शाह पछिका राजाहरू →

१. प्रतापसिंह शाह

- योग्य पिताका अयोग्य पुत्र
- रानि - राजेन्द्र लक्ष्मि
- प्रतापसिंह शाहको मृत्यु पश्चात उनका छोरा रणबहादुर शाहलाई साढे २ बर्षको उमेरमै राजा बनाई राजेन्द्र लक्ष्मि र बहादुर शाहले नायवि शासन चलाएका थिए
- बहादुर शाह (प्रतापसिंह शाहका भाई) लाई योग्य पिताका योग्य पुत्र भनेर चिनिन्छ। (अर्को नाम - फत्य बहादुर)

२. रण बहादुर शाह

- स्वामी महाराज / निर्वाणानन्द स्वामी
- राजा जय प्रकाश मल्लको अवतार
- आफ्नै भाइ शेर बहादुर शाह द्वारा हत्या गरिएको
- "म मरे मुलुक डुब्ने छैन तर भिमसेन मरे मुलुक डुब्ने छ" भन्ने राजा
- सुनको असर्फी प्रचलनमा ल्याउने राजा

३. गिर्वाणयुद्ध विरविक्रम शाह

- विरविक्रम उपाधि पाउने पहिलो राजा
- शाह वंशमा सबैभन्दा कम उमेर राजा हुने राजा (डेढ बर्षको)
- नेपाल-अंग्रेज युद्ध र सुगौली सन्धि हुँदाको राजा
- 'सत्कर्म रत्नावली' का लेखक

४. राजेन्द्र विरविक्रम शाह

- अयोग्य राजा
- कोट पर्व, भण्डारखाल पर्व, अलौं पर्व हुँदाको राजा
- जङ्ग बहादुर द्वारा बन्दि बनाइएका राजा
- आफ्नै पनातिको राज्य रोहन देख्ने राजा
- भिमसेन थापाका आत्महत्या, माथवरसिंह थापा र गगनसिंहको हत्या हुँदाको राजा

लोकसेवा साथी

५. सुरेन्द्र विरविक्रम शाह

- बौलह्वा युवराज । सन्कि महाराज । नानि युवराज
- वि.स. १९१० मा मुलुकी ऐन आउदाका राजा

६. युवराज त्रैलोक्य

- युवराज अवस्थामै मृत्यु भएको
- बुलेट महाराज
- राणा शासनको अन्त्य नगरी श्रीपेच लगाउदैन भन्ने युवराज

७. पृथ्वी विरविक्रम शाह

- नेपालको राजदरबार हनुमान ढोकाबाट नारायणहितिमा सार्ने राजा (वि.स
- ३८ सालको पर्व र ४२ सालको पर्व जस्ता घटना हुदाका राजा

८. त्रिभुवन विरविक्रम शाह

- नेपालका राष्ट्र पिता
- जनताका राजा

आमा - लक्ष्मीदिव्येश्वरी
बुबा - पृथ्वी विरविक्रम शाह } १९६३ जन्म

- युरोपको भ्रमण गर्ने पहिलो राजा
- शाहवंशमा सबैभन्दा लामो समय शासन गर्ने राजा
- मृत्यु - वि.स. २०११ फागुण ३० (स्वीट्जरल्याण्डको ज्युरिच केन्टन हस्पिटल)

९. महेन्द्र विरविक्रम शाह

- वि.स. २०१३ बैशाख १ गते महेन्द्र राजमार्गको शिलान्यास
- वि.स २०१७ पौष १ गते संसद विघटन गरी पौष २२ मा पञ्चायति शासनको सुरुवात गर्ने राजा
- "उ बाच्न लायक छ जो मर्न देखि डराउदैन" भन्ने राजा
- "उसैको लागि" र "फेरि उसैका लागि" पुस्तकका लेखक
- राजा महेन्द्रको समयमा भएका प्रमुख कार्यहरू

- योजनाबद्ध विकासको थालनी, २०१२
- नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५
- पञ्चायति व्यवस्थाको थालनी, २०१७
- मुलुकी ऐन, २०२०
- गाउँफर्क राष्ट्रिय अभियान, २०२४
- संयुक्त राष्ट्रसंघमा नेपालको सदस्यता
- आम निर्वाचन, २०१५
- नेपालको संविधान, २०१९
- भुमिसुधार कार्यक्रम, २०२१
- नयाँ शिक्षा योजना, २०२८

लोकसेवा साथी

१०. <u>बिरेन्द्र विरविक्रम शाह</u>

- शालिन छवि भएका राजा
- नेपाललाई शान्तिको क्षेत्र घोषणा गरियोस भनि प्रस्ताव गर्ने राजा (वि.स. २०३१ फागुण १३)
- हालसम्म ११६ राष्ट्रले समर्थन जनाएका छन
  अन्तिम राष्ट्र - आयरल्यान्ड
- दरबार हत्याकाण्ड - २०५८ जेठ १९
- दरबार हत्याकाण्डमा यिनको वंश नाश भएको
- देशलाई ५ विकास क्षेत्रमा विभाजन गरि प्रत्यक वर्ष १।१ विकास क्षेत्रको औपचारिक भ्रमण गरि विकास अभियानलाई तिव्र बनाउने
- दरबार हत्याकाण्डमा परि सोही दिन उनको मृत्यु भएको

११. <u>दिपेन्द्र विरविक्रम शाह</u>

- अचेत अवस्थामा राजा घोषणा भई अचेत अवस्थामा मृत्यु भएको।
- राजा घोषणा - वि.स २०५८ जेठ २०
- मृत्यु - वि.स २०५८ जेठ २२

१२. <u>ज्ञानेन्द्र विरविक्रम शाह</u>

- शाह वंशमा दुइ (२) पटक राजा हुने व्यक्ति
- सबैभन्दा बढी उमेरमा राजा हुने व्यक्ति
- वि.स २०६१ माघ १९ मा निर्वाचित सरकारलाई भङ्ग गरी शासन आफुले चलाएका
- उनको शासनकालमा ७ राजनितिक दलको आह्वानमा जनआन्दोलन - २ (२०६२।६३) सम्पन्न भएको
- वि.स २०६४ चैत्र २८ मा सम्पन्न संविधान सभाको निर्वाचन बाट गठित पहिलो बैठक (२०६५ जेठ १५) ले नेपालमा राजतन्त्र अन्त्य भई गणतन्त्रको घोषणा
- नारायणहिटी दरबारबाट बाहिरिएको - २०६५ जेठ २९
- शाह वंशका अन्तिम राजा

राणा काल (वि.स. १९०३ - २००७)

→ राणा प्रधानमन्त्रीहरु :-

१. जङ्ग बहादुर राणा (१९०३ - १९३३)

- बास्तविक नाम - विर नरसिंह कुवर
- जङ्ग बहादुर नामाकरण गर्ने व्यक्ति - माथवरसिंह थापा (मामा)
- राणाको उपाधी दिने - राजा सुरेन्द्र (१९०५)
- श्री ३ को उपाधी दिने - राजा सुरेन्द्र (१९१३ श्रावण)
- सबैभन्दा कम उमेरमा प्रधानमन्त्री हुने व्यक्ति (२८ बर्ष)
- युरोपको भ्रमण गर्ने पहिलो प्रधानमन्त्री (१९०६ - १९०७ माघ१)
- नेपालमा गिद्दि प्रेस भित्राउने व्यक्ति (१९०८ बेलायतबाट)
- दरबार हाइस्कुलको स्थापना (१९१० असोज २७)
- "अरुका कुरा छोड आफ्ना छोराछोरीलाई अंग्रेजी पढाउ" भन्ने प्रधानमन्त्री
- अङ्गभङ्गको सजायमा रोक, जुवा तास खेल्न नपाउने आदी व्यवस्था
- एगनेट प्रथाको सुरुवात / धर्म कचहरीको स्थापना
- वि.स १९१२ मा नेपाल तिब्बत बिच थापाथलीको सन्धि
- सन १८५७ मा भारतमा भएको सिपाही विद्रोह दमन गर्न सहयोग गरेकाले वि.स. १९१७ मा नयाँ मुलुक बाँके, बर्दिया, कैलाली, कन्चनपुर नेपालमा फिर्ता दिइएको
- कौशल अड्डाको स्थापना (युगले मानेको नेता)
- वि.स १९३३ मा रौतहटको पत्थरघट्टामा निधन भएको

२. रणोदिप सिंह (१९३४ - १९४२)

- सर्वसाधारण जनतालाई ऋण दिन तेजारथ अड्डाको स्थापना
- नेपालमा पात्रो प्रकाशनको सुरुवात
- यिनकै पालामा ३८ सालको पर्व र ४२ सालको पर्व आदी
- वि.स १९४२ मा उनका भतिजा विर शमशेर र उनका भाइहरु मिलेर हत्या गरिएको

३. विर शमशेर (१९४२–१९५७)

- वि.स. १९४२ मा रणोद्दीप सिंहको हत्या गरी प्रधानमन्त्री बनेका
- यिनकै पालामा राजदरबार हनुमानढोकाबाट नारायणहिटीमा सारिएको
- नेपालमा महिला शिक्षाको सुरुवात
- आफ्नो नामको पहाडी जबरा लेख्ने पहिलो प्रधानमन्त्री
- काठमाडौं र भक्तपुरमा कलधाराको निर्माण
- पुलहरूको निर्माण
- विर अस्पताल, घण्टाघर, रानिपोखरीको पश्चिम तर्फ दरबार हाइस्कुलको निर्माण
- दरबार हाइस्कुल सर्वसाधारणका लागी खुला गर्ने (१९४२)
- चिठिमा टिकट टास्ने चलन चलाउने (१९४४)
- विर्ता बाढ्ने चलन चलाउने (वि.स
- नेपालमा पहिलो केन्द्रिय कारागारको निर्माण (वि.स. १९५१)
- लाल दरबार र सेतो दरबारको निर्माण
- विदेशी बैंकमा पैसा जम्मा गर्ने पहिलो व्यक्ति
- नेपालमा मोटर चढ्ने पहिलो व्यक्ति

४. देव शमशेर (१९५७/५८)

- धनकुटे महाराज । प्रजातान्त्रिक राणा प्रधानमन्त्री
- कार्यलय समय १०-५ गर्ने
- १२ बजे तोप पड्काउने चलन (दिउँसो)
- भाषा पाठशालाको स्थापना
- गोरखा पत्र प्रकाशनको सुरुवात (वि.स. १९५८ बैशाख २४)
- कर्मचारीलाई बिदाको व्यवस्था
- सुधारप्रेमी राणा प्रधानमन्त्री
- सबैभन्दा छोटो कार्यकाल भएको राणा प्रधान मन्त्री (११४ दिन)

५. चन्द्र शमशेर (१९५८-१९८६)

- फिस्टे महाराज, धुर्त प्रधानमन्त्री
- घरको बाघ बनको स्याल
- मेट्रिक (SLC) पास गर्ने पहिलो प्रधानमन्त्री
- सिंहदरबारको निर्माण
- राणाहरूलाई A, B र C श्रेणीमा विभाजन गर्ने
- नेपालको पहिलो जलविद्युत आयोजना " फर्पिङ जलविद्युत आयोजनाको स्थापना (वि.स. १९६८)
- जनगणना लिने कार्यको सुरुवात (वि.स १९६८)
- प्रथम विश्वयुद्ध हुदाका प्रधानमन्त्री
- सति प्रथा (१९८६) र दास प्रथा (१९८१) मा अन्त्य
- खड्ग निशाना अड्डाको स्थापना
- त्रि-चन्द्र कलेजको स्थापना (१९७५)
- गोरखा भाषा प्रकाशिनी समितिको स्थापना (१९६९)
- कम बन्दोबस्त अड्डा र सदर जंगी कोतवालीको स्थापना
- केन्द्रमा डाइरेक्टर जनरल पदको व्यवस्था
- मुलुकी अड्डा, मुन्सी खाना, जंगी बन्दोबस्ती अड्डा, कुमारी चोक, कमाण्डरी किताबखाना, घरकाज अड्डा, रेल्वेको विकास आदीको पुन: गठन गरी कार्य विभाजन

६. भिम शमशेर (१९८६-१९८९)

- बुढा महाराज (६४ बर्षको उमेरमा)
- शनिबार बिदा दिने चलन चलाउने
- कार्यालय समय १०-४ गर्ने
- चर्खा प्रचारमा रोक लगाउने
- उखडा जाच आयोगको गठन
- जुन र कपासमा कर छुट
- कपास खेतिमा जोड
- उनको पालामा लाईब्रेरी पर्व, बसन्त शमशेर पर्व, प्रचण्ड गोर्खा पर्व आदी भएका
- आफ्नो निजी ढुकुटी भर्ने र आफ्नो आफन्तहरूलाई बिर्ता बाड्ने जस्ता काम समेत गरेका थिए।

७. जुद्ध शमशेर (१९८९-२००२)

- राजर्षि महाराज
- सैनिक र कर्मचारीलाई पेन्सन दिने व्यवस्था
- अड्डा अदालतमा कोर्ट फि लिने चलन
- नेपालमा कागजी नोटको सुरुवात (वि.स २००२ असोज २)
- दोस्रो विश्वयुद्ध हुँदाका प्रधानमन्त्री
- कृषि क्षेत्रमा विशेष जोड
- योजनाबद्ध तरिकाले खनिज उत्खननको सुरुवात
- विदेशबाट कृषि विशेषज्ञहरूलाई झिकाई प्रशिक्षण दिने, गाउँगाउँमा कुलो नहरको निर्माण गरी सिंचाई सुविधा
- विदेशबाट उन्नत बिउ र कृषि औजारहरू झिकाई वितरण
- उद्योग परिषद् १९९३, नेपाली कपडा तथा घरेलु इलमको प्रचार अड्डाको स्थापना
- नेपाल बैङ्कको स्थापना (वि.स. १९९४)
- त्रिचन्द्र कलेजमा विज्ञान शिक्षा प्रारम्भ
- नेपालमै ओभरसियर तालिम तथा SLC परिक्षाको जिम्मा नेपाल शिक्षा विभागलाई दिएको
- दार्जिलिङको धिरधाम देवालय, पशुपतिको गौशाला, जावलाखेलको चिडियाखाना (वि.स. १९९८) आदीको निर्माण
- वि.स. १९९० मा महाभुकम्प जाँदाका प्रधानमन्त्री
- आफ्नै हातले पद्म शमशेरलाई मुकुट पहिराएका प्रधानमन्त्री
- पशु चिकित्सालयको व्यवस्था (पहिलो)
- टेलिफोनको व्यवस्था तथा मिलिट्री स्कुलको स्थापना
- जन्म र मृत्यु दर्ता अड्डाको स्थापना
- वि.स १९९७ मा ४ सुवालाई फाँसीको सजाय दिएका

८. पद्म शमशेर (२००२-२००५)

- पन्चे प्रधानमन्त्री
- तेस्रो पुस्ताको राणा प्रधानमन्त्री
- स्कुलका पिता
- "म राष्ट्रको नोकर हुँ" भन्ने प्रधानमन्त्री
- नेपालको पहिलो संविधान "नेपाल सरकारको वैधानिक कानुन" २००४ माघ १३ गते घोषणा गर्ने प्रधानमन्त्री
- सर्वसाधारणलाई बिजुली र रेडियो सेट राख्ने पाउने व्यवस्था
- पब्लिक हाइस्कुल र कन्या माध्यमिक विद्यालयको स्थापना
- गोरखापत्रलाई हप्ताको ३ पटक प्रकाशित गर्ने अनुमति
- बाटोघाटो, पुल, अस्पताल, छापाखाना आदिको विस्तार
- स्वास्थ्य उपचारको निहुँमा भारत गई त्यहि बाट जर्नेल डम्बर शमशेर थापा र क्याप्टेन खड्कबहादुरको हात राँचीबाट आफ्नो राजिनामा पठाई आफु भारत मै बसोबास गरेका

९. मोहन शमशेर (२००५-२००८)

- नेपालका अन्तिम राणा प्रधानमन्त्री
- "दिल्ली सम्झौता" मा हस्ताक्षर गर्ने प्रधानमन्त्री

नेपालका ऐतिहासिक पर्वहरु

१. कोट पर्व (वि.सं १९०३ असोज २)

→ मुख्य कारण - गगनसिंहको हत्या
→ सर्वप्रथम मारिने व्यक्ति - अभिमानसिंह बस्नेत
→ प्रधानमन्त्री - फत्यजङ्ग शाह
→ कोट पर्वकी आमा - राज्यलक्ष्मी
→ ४० भन्दा बढी भारदारहरुको हत्या

लोकसेवा साथी

२. भण्डारखाल पर्व (वि.स. १९०३ कार्तिक १२)

- प्रधानमन्त्री जङ्ग बहादुर राणाको हत्या गर्ने अभिप्रायले भएको
- सर्वप्रथम मारिने व्यक्ति - विरध्वज बस्नेत
- पोल खोल्ने व्यक्ति - पण्डित विजयराज
- बस्नेत पर्व भनेर चिनिने
- योजनका शुत्रधार - गगनसिंहको छोरा बजिरसिंह
- यस पर्व पछि रानि राज्यलक्ष्मीको आफ्नो छोरा रणेन्द्रलाई राजा बनाउने सपना अधुरा भएको
- २३ जनाको मृत्यु भएको

३. अलौ पर्व (१९०४ श्रावण अन्त्यतिर)

- पर्सा जिल्लाको अलौं भन्ने ठाउँमा घटेको घटना
- नेपालको वाटर लु भनेर चिनिने
- जङ्ग बहादुरले सनकसिंह र बमबहादुरको नेतृत्वमा पठाएको फौजले राजा राजेन्द्रका १२०० जति फौजलाई पराजय गरेको

४. वि.स. १९०८ को काण्ड

- जङ्गबहादुरको पदच्यूत गर्ने उद्देश्यले श्री ५ सुरेन्द्रका भाई उपेन्द्रले रचेको
- जङ्ग बहादुरको भाइ बद्रिनरसिंह कुवरलाई समावेश गरिएको
- पोल खोल्ने - बमबहादुर
- जङ्ग बहादुरले राजा सुरेन्द्रलाई कुरा लगाएर वि.स १९०८ मा भारतको इलाहावाद किल्लामा कैद गर्ने व्यवस्था मिलाएका
- राजकुमार उपेन्द्रलाई भादगाउँको दरबारमा १ वर्षसम्म बन्दी बनाइएको
- उपेन्द्र यो कार्यको असफलता पछि पागल भए

लोकसेवा साथी

५. वि.स १९३८ को काण्ड

→ वि.स. १९३८ मा
→ प्रधानमन्त्री तराइमा शिकार खेल्न जादा नरेन्द्र विक्रम शाहले रणोद्दिप सिंह, धिर शमशेर र उनका सबै सन्तान निर्मूल उद्देश्यले रचिएको
→ काम पुरा नहुदै पोल खुलेको
→ नरेन्द्र विक्रम शाह, जगतजङ्ग र बमविर सिंहलाई इलाकावादको चुनार जेलमा अग्रेजको नजरबन्दमा राखिएको
→ सुब्बा टुकनाथ, सुब्बा होमनाथ आदि दश जना बाहुनहरू मुडेई जातिच्युत गरिएको
→ ४१ जना भन्दा बढीको हत्या गरिएको

६. ४२ सालको पर्व

→ बि.स १९४२ मा रावलपिण्डीको सैनिक प्रदर्शनीमा भाग लिन विर शमशेर जाने व्यवस्था भएको
→ सैनिक शक्तिको फाइदा उठाई विर शमशेर र उनका भाईहरू मिलेर रणोद्दिपसिंहको हत्या गरिएको
→ जङ्ग बहादुरको छोरा जगतजङ्गको पनि हत्या गरिएको

७. मकै पर्व (वि.स. १९६७)

→ "मकैको खेति" नामक पुस्तकका लेखक - सुब्बा कृष्णलाल अधिकारी
→ कृष्णलाल अधिकारीलाई नेपालको पहिलो साहित्यक सहिद भनिन्छ ।

८. लाइब्रेरी पर्व (१९८७)

→ लाइब्रेरी खोल्ने योजना बनाएका लक्ष्मी प्रसाद देवकोटा लगायतका युवालाई बन्दी बनाउन खोजिएको घटना
→ पोल खोल्ने - रामचन्द्र अधिकारी
→ जरिवाना रु १०० तिराएर मुक्त गरिएको

९. प्रचण्ड गोर्खा पर्व (१९८८)

→ राणा शासन विरुद्धमा काम गर्ने उद्देश्यले खोलिएको संस्था
→ पोल खोल्ने – लक्ष्मण राजा
→ जेलमै मृत्यु हुने – खड्गमानसिंह र मैनाबहादुर

१०. नेपाल प्रजा परिषद (वि.स.१९९३ जेठ २०)

→ नेपालको पार्टी
→ सभापति – टंक प्रसाद आचार्य
→ उपसभापति – गोविन्द प्रसाद उपाध्याय
→ महासचिव – रामहरी शर्मा
→ भित्री सदस्यबाट पोल खोलिएको
→ ५०० जना कार्यकर्ता पक्राउ
→ ४ जनालाई मृत्युदण्ड (धेरैलाई जन्मकैद)
→ वि.स.२०७४ कार्तिकमा नेकपा एमालेमा विलय

११. नागरिक अधिकार समिति (१९९४)

→ नेपाली जनताले नागरिक अधिकार उपयोग गर्न पाउनुपर्छ भन्ने उद्देश्य खोलिएको
→ अध्यक्ष – शुक्रराज शास्त्री
→ सचिव – केदारमान श्रेष्ठ (व्यथित)
→ प्रचार सचिव – शंकर प्रसाद नेपाल

१२. जयतु संस्कृतम आन्दोलन (२००४ जेठ १५)

→ तिनधारा पाठशालामा अध्ययनरत विद्यार्थीले इतिहास, भूगोल लगायतका बिषय माग गरि गरेको आन्दोलन
→ प्रधानमन्त्री – पद्म शमशेर

लोकसेवा साथी

१३. नेपालमा प्रथम आमनिर्वाचन

→ वि.स. २०१५ फागुण ७ गते देखि २०१६ वैशाख १६ सम्म
→ निर्वाचन क्षेत्र - १०९
→ भाग लिने दल - ९ वटा (१४ स्वतन्त्र)
→ उम्मेदारको सङ्ख्या - ७८६
→ मतदाता सङ्ख्या - ४२,४६,४६८
→ खसेको मत - १७,९१,३८१ (४२.१६ %)
→ मतदाताको उमेर - २१ वर्ष
→ सबैभन्दा बढी मत लिई विजय - काशीप्रसाद श्रीवास्तव
→ निर्वाचित एक मात्र महिला - द्वारिका देवि ठकुरानि (डडेल्धुरा)
→ सबै भन्दा बढी सित जित्ने - नेपाली काग्रेस (७४)
→ दोस्रो - गोरखा परिषद (१९)
→ पहिलो परिणाम आउने - गुल्मी
→ अन्तिम परिणाम आउने - बाग्लुङ
→ नेपालको प्रथम जननिर्वाचित प्रधानमन्त्री - वि.पि. कोइराला

१४. नेपालको ऐतिहासिक जनमत सग्रह

→ जनमत सग्रहको घोषणा - वि.स.२०३६ जेठ १० (राजा विरेन्द्र)
→ भुतपूर्व प्रधान न्यायधिस भगवती प्रसाद सिंहको अध्यक्षतामा १५ सदस्यीय निर्वाचन आयोग गठन
→ जनमत सग्रह सम्पन्न - वि.स.२०३७ बैशाख २०
→ नतिजा घोषणा - बि.स २०३७ जेठ १
→ पञ्चायतको पक्षमा मत - ५५%. (५५ वटा जिल्ला)
→ बहुदलिय व्यवस्थाको पक्षमा - ४५%. (२० वटा जिल्ला)
→ राष्ट्रिय पञ्चायतका लागि दोस्रो आम निर्वचिन - वि.स. २०४२ बैशाख २९

लोकसेवा साथी

१५. वि.स. २०४६ को जनआन्दोलन

→ नेपालमा प्रजातन्त्र पुनःस्थापनाको लागि भएको आन्दोलन
→ आन्दोलनको घोषणा - वि.स. २०४६ माघ ६
→ आन्दोलनको सुरुवात - वि.स २०४६ फागुण ७ (४९ दिन सम्म)
→ आन्दोलनको अन्त्य - वि.स. २०४६ चैत २६
→ नेतृत्व - गणेशमान सिंह
→ आन्दोलन पछि गठित सरकारको प्रधानमन्त्री - कृष्णप्रसाद भट्टराई (११ सदस्य)
→ वि.स. २०४६ माघ ६ घोषणा भएको संयुक्त कार्यक्रम (नेपाली काग्रेसका अध्यक्ष कृष्ण प्रसाद भट्टराई र संयुक्त वाम मोर्चाकी अध्यक्ष सहाना प्रधान)

- फागुण ७ - आम सभा र जुलुस प्रदर्शन
- फागुण ८ - नेपाल बन्द
- फागुण १४ - पञ्चायत विरुद्ध कालोपट्टि बाध्ने
- फागुण १९ - बिजुली बन्द (ब्ल्याक आउट)

१६. २०६२।६३ को आन्दोलन (जनआन्दोलन -२)

→ सात राजनितिक दल मिलेर सुरुवात - वि.स. २०६२ जेठ ८
→ अन्तिम चरणको आन्दोलन सुरुवात - वि.स. २०६२ चैत २४
→ आन्दोलनको अन्त्य - वि.स २०६३ बैशाख ११ (१९ दिन)
→ वैशाख ११ लाई लोकतन्त्र दिवस मनाइन्छ
→ आन्दोलन पछिका प्रधानमन्त्री - गिरिजाप्रसाद कोइराला

१७. संविधान सभाको निर्वाचन

→ पहिलो - वि.स. २०६४ चैत २८
→ दोस्रो - वि.स. २०७० मंसिर ४

नेपालका महत्वपुर्ण सन्धि तथा सम्झौताहरू

1. केरुङ सन्धि (वि.स. १८४६)
- नेपाल र तिब्बत बिचको सन्धि (सन १७८९ जुन २)
- सर्त (धारा) - ५वटा
- हस्ताक्षर :-
  नेपालको तर्फबाट - बम शाह
  तिब्बतको तर्फबाट - साकिया लामा

2. बेत्रावती सन्धि (वि.स १८४९)
- नेपाल र तिब्बत बिच भएको दोस्रो सन्धि
- सर्तहरू - ८ वटा (सन १७९२)
- हस्ताक्षर :-
  नेपालको तर्फबाट - देवदत्त थापा
  तिब्बतको तर्फबाट - जनरल ङुङ्डुवान

3. थापाथली सन्धि (वि.स १९१२)
- नेपाल र तिब्बत बिच भएको तेस्रो सन्धि
- सर्तहरू - १० वटा (सन १८५६ मार्च २४)
- हस्ताक्षर :-
  नेपालको तर्फबाट - जङ्ग बहादुर राणा
- यस सन्धिमा तिब्बतले नेपाललाई प्रतिबर्ष रु.१०,००० उपलब्ध गराउनु पर्ने.

4. रसुवा सन्धि (वि.स १९४१ जेठ २)
- थापाथली सन्धिमा समस्या देखिएपछि भएको अर्को सन्धि
- प्रधानमन्त्री रणोद्दिप सिंहको पालामा

लोकसेवा साथी

५. कोशी सम्झौता (वि.स. २०११ वैशाख १२)

→ प्रधानमन्त्री मातृकाप्रसाद कोइरालाको पालामा
→ हस्ताक्षर :-
नेपालको तर्फबाट - भुमि सुधार तथा योजना विकास मन्त्री
महाविर शमशेर
भारतको तर्फबाट - योजनामन्त्री गुलजारीलाल नन्दा

६. गण्डक सम्झौता (वि.स. २०१६ मंसिर १३)

→ प्रधानमन्त्री वि.पि. कोइरालाको पालामा
→ हस्ताक्षर :-
नेपालको तर्फबाट - उपप्रधानमन्त्री सुवर्ण शमशेर
भारतको तर्फबाट - भगवान सहायक

७. महाकाली सम्झौता (वि.स. २०५२ माघ २९)

→ हस्ताक्षर :- प्रधानमन्त्री शेरबहादुर देउवा

८. सुगौली सन्धि (वि.स १८७२)

→ सन १८१६ मार्च ४ (Draft : सन १८१५ Dec २)
→ नेपाल र अंग्रेज बिच भएको सन्धि
→ सर्तहरु - ९ वटा
→ हस्ताक्षर :-
नेपालको तर्फबाट - गजराज मिश्र
- चन्द्रशेखर उपाध्याय
अंग्रेजको तर्फबाट - जर्ज ब्राड शा

लोकसेवा साथी

केही व्यक्तित्वहरू

१. राजेन्द्रलक्ष्मी

→ राजा प्रतापसिंहकी रानी र रणबहादुर शाहकी आमा
→ नेपाल एकिकरणमा महत्वपुर्ण भुमिका रहेको
→ नेपालको इतिहासमा विराङ्गनाको रूपमा चिनिएको
→ उनले रणबहादुर शाहका नायवी शासन चलाएकी थिइन (८वर्ष)
→ क्षयरोगले ग्रस्त भई बि.स १८४२ श्रावण २ मा निधन
→ नेपालको राजमाता

२. बहादुर शाह

→ पृथ्वीनारायण शाहको द्वितिय पुत्र (जन्म १८१४)
→ अर्को नाम - फत्य बहादुर
→ योग्य पिताको योग्य पुत्र
→ वि.स. १८५३ मा राजकोष दुरुप्रयोग गरेका आरोप बन्दी बनाइएको
→ मृत्यु वि.स १८५४ असार १४

३. भिमसेन थापा

→ नेपालको पहिलो प्रधानमन्त्री
→ नेपालको पहिलो सैनिक जनरल
→ नेपालमा बग्गी चढ्ने पहिलो व्यक्ति
→ नेपालमा राहदानी प्रथाको सुरुवात (१८६३)
→ बाघदरबार र टुडिखेलको निर्माण
→ धरहराको निर्माण
→ जग्गालाई हले पाटे वर्गिकरण गरि अभिलेख राख्ने चलन
→ घुस लिन र दिन नपाउने व्यवस्था
→ काठमाडौं र पाटन जोड्ने बागमती पुलको निर्माण (१८८५)
→ सुनधाराको निर्माण
→ पशुपतिमा सुन र चाँदीका द्वार

४. जयपृथ्वी बहादुर सिंह

→ बझाङका राजा
→ नेपालको दोस्रो गौतम बुद्ध
→ मानवतावादी राजा
→ पहिलो बाल साहित्यकार
→ अक्षराङ्क शिक्षाको लेखक

लोकसेवा साथी

५. अरनिको (पाल्पा)
- नेपालको लियो नार्दो दा भिन्चि
- बलबाहु भनेर चिनिने
- अरनिको चिन यात्रा – वि.स. १३१८
- अरनिकोले बिकास गरेको प्यागोडा शैलि – 'पाइतास्ते'

६. पासाङ ल्हामु शेर्पा
- सगरमाथा आरोहण गर्ने प्रथम नेपाली महिला (विश्वको १८औं)
  (विश्वको पहिलो – जुन्को ताबेई, जापान)
- आरोहण मिति : वि.स २०५० बैशाख १०
- मृत्यु पश्चात दिइएको उपाधी – नेपाल तारा

७. लखन थापा (१८३१–१८३३ फागुन ५)
- नेपालको प्रथम सहिद (औपचारिक घोषणा वि.स. २०६२ असोज ३)
- जङ्ग बहादुर राणाले मृत्युदण्ड दिएका
- गोरखाको मनकामना मन्दिर अगाडी झुण्डाएर फासी दिइएको
- "जङ्ग बहादुर मेरो लाश सहित सात जोनेछ" भन्दै मरेका

८. शुक्रराज शास्त्री
- जन्म – १९५० BS
- चार सहिद मध्ये सबैभन्दा पहिले मारिएको
- वि.स. १९९७ माघ १०, टेकुमा झुण्डाएर मारिएको
- सर्वप्रथम 'जय नेपाल' शब्दको प्रयोग गर्ने व्यक्ति
- 'स्वर्गको दरबार' का लेखक

९. धर्मभक्त माथेमा
- जन्म – वि.स १९६५
- वि.स. १९९७ माघ १२, सिफलमा झुण्डाइएको
- राजा त्रिभुवनका व्यायम प्रशिक्षक

१०. गंगालाल श्रेष्ठ (रामेछाप)

→ जन्म - वि.स. १९७५
→ वि.स. १९९७ माघ १४, सोभाभगवतीमा गोलि हानि हत्या
→ ४ सहिदमध्य मृत्युदण्ड पाउने कम उमेरका
→ महाविर इन्स्टिच्युटमा सामेल भई राणाविरोधी काम गरेको

११. दशरथ चन्द (बैतडी)

→ जन्म - १९६० ई
→ टंकप्रसाद आचार्यको सम्पर्कमा राणाविरोधी काम गरेको
→ वि.स. १९९७ माघ १४, सोभा भगवतीमा गंगालाल श्रेष्ठसँग रूखमा बाँधेर गोलि हानेको
→ सहिद माइला उपनामले समेत चिनिने

नेपालको इतिहासमा कसको उपनाम के ?

→ जिउँदो सहिद - टंक प्रसाद आचार्य
→ जिउँदो सिंह - अमरसिंह थापा
→ कला बहादुर - माथवरसिंह थापा
→ खरिदार बाजे - बाबुराम आचार्य
→ खरिदार बा - कृष्ण प्रसाद कोइराला
→ सिमसिमे राजा - शिवसिंह मल्ल
→ नाति जर्नेल - पशुपति शमशेर राणा
→ विमान पण्डित - अच्युतानन्द
→ सिरध्वज - राजा जनक
→ माइला मिनिष्टर - बम बहादुर राणा
→ खलङ्गाका नायक - बलभद्र कुवर
→ धोकेबाज नेता - तुलसी गिरी
→ अवसरवादी नेता - विश्व बन्धु थापा
→ जनताका कम्युनिष्ट - पुष्पलाल
→ नेपालका शुकरात - नयराज पन्त
→ लौह पुरुष, सर्वोच्च नेता - गणेशमान सिंह
→ जननेता, सान्दाजु - वि.पि. कोइराला

नेपालमा सर्वप्रथम

- त्रि.वि.का कुलपति - कान्ति राज्य लक्ष्मी
- त्रि.वि.का उपकुलपति - शुवर्ण शमशेर (पहिलो उपप्रधानमन्त्री)
- सभामुख - कृष्ण प्रसाद भट्टराई
- शाह उपाधिधारी राजा - कुलमण्डन शाह
- ठकुरीवंशी राजा - भाष्करदेव
- सेनवंशी राज्यका संस्थापक - रुद्र सेन
- मुलकाजी - कालु पाण्डे
- सेनापति - विराज थापा
- विश्व भ्रमण गर्ने - केशर शमशेर जबरा
- सर्वसाधारण जनताबाट प्रधानमन्त्री - मातृका प्रसाद कोइराला (२००८)
- निर्वाचन आयुक्त - सुरेन्द्र बहादुर बस्नेत
- राष्ट्र बैंकका गभर्नर - हिमालय शमशेर
- प्रधानन्यायाधीस - हरि प्रसाद प्रधान
- पब्लिक सर्भिस कमिसनका सभापति - नगेन्द्रमान सिंह प्रधान
- लोकसेवा आयोगका अध्यक्ष - अनिरुद्र प्रसाद सिंह
- प्रहरी महानिरिक्षक - तोरण शमशेर जबरा
- प्रधान सेनापति - जनरल किरण शमशेर
- अमेरिका जाने - जय पृथ्वीबहादुर सिंह
- भिक्टोरिया क्रस पाउने - कुलविर थापा
- वैज्ञानिक - महेन्द्र शमशेर
- पत्रिका - सुधासागर (वि.स.१९५५)
- दैनिक पत्रिका - आवाज (वि.स.2006 फागुण ८)
- महिला मन्त्री - द्वारिका देवि ठकुरानी
- महिला उपप्रधानमन्त्री - शैलजा आचार्य
- मिस नेपाल - रुवि राणा
- ATM Card प्रयोग गर्ने बैङ्क - एभरेष्ट बैङ्क लि.
- Credit Card प्रयोग गर्ने बैङ्क - हिमालयन बैङ्क लि.

केही महत्वपूर्ण तिथिमितिहरू

लोकसेवा साथी
www.loksewasathi.com

Thank You

FOR CHOOSING US!

We have the great collection great collection of Loksewa PDF notes and solutions. You can download this notes without any kinds of fee or cost.

CONNECT WITH US
www.loksewasathi.com
info@loksewasathi.com

LOKSEWA SATHI

WE'D LOVE YOUR FEEDBACK!

★ ★ ★ ★ ★